

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE “ÖMR”E DAİR

Nazmi ÖZEROL¹

ÖZET

Şiirin, insan açısından en önemli yönü duygu ve düşünce dünyasını yansıtmada sunduğu sınırsız anlatım olanaklarıdır. İnsan zihninde beliren imgeler, çok değişik tasarımlar, çağrışımlar, duygulanmalar, bağdaştırma ve benzetme gibi etkinlikler şiir dilinde öylesine değişik, yeni ve özgün birleşimler içinde verilmektedir ki ortaya yeni bir iletişim yolu çıkmaktadır. Şiir dilinde alışılmamış bağdaştırmalara yönelmek de etkili anlatım çabasının bir ürünü ve güçlü bir anlatım tekniğidir. Özellikle somutlaştırma yoluyla yapılan alışılmamış bağdaştırmalarda sözcüklerin ve düşüncelerin metin içinde anlam boyutları genişler; soyut ve somut unsurların bir araya getirilmesiyle, bu unsurların anlam çerçevesinden daha zengin ve alışılmadık çağrışımlar ortaya çıkar. Türk şiirinin bütün dönemlerinde pek çok şairin sık başvurduğu bir etkileme ve anlatımı güçlendirme ögesi olan alışılmamış bağdaştırmalar, Klasik şiirde de gelenekselleşmiş bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada Klasik şairlerin “ömür” göstergesine temel anlamının yanı sıra farklı hayal ve tasarımların etkisiyle yükledikleri anlamlar üzerinde durulmuştur. “Ömür”le kurulan ilgi ve ilişkilendirmelerde şairlerin benzetme, teşhis, istiare, telmih gibi çeşitli söz sanatlarından yararlandığı görülmüştür. Şairler, insanoğluna bahşedilmiş bir nimet olarak gördükleri ömrü bazı beyitlerde doğrudan doğruya sevgiliyle özdeşleştirmişler ve sevgiliye “ömrüm” diye hitap etmişlerdir. Sevgilinin güzellik unsurlarından saç, uzunluk ilgisi yönüyle çoğu zaman ömürle ilişkilendirilmiştir. Değer yönüne vurgu yapmak için ömür, kıymet ifade eden kavram ve olgulara benzetilmiştir. Ömrün, bazen sevgilinin peşinde koşmaktan dolayı boşa geçtiği söylenirken bazen de bu durumdan şikâyet edilmez; âşık, sevgilinin eziyetlerine sabırla katlanır ve onsuz geçirilen ömrün anlamsızlığına vurgu yapar. Bazı beyitlerde de sevgiliye kavuşma arzusunda olan âşıkların, ömrün kısalığından şikâyetçi olduğu görülür.

Ömrün, tabiatla (bahçe, su, gökyüzü vb.) ve başka kavramlarla ilişkilendirilmesinde bu kavramların taşıdığı anlam özellikleri etkili olmuştur. Sevgili, memduh/övülen ve âşığın kendisi söz konusu edildiğinde ömrün uzunluğu, sağlık ve mutluluk içinde geçmesi için dua edilirken söz konusu rakip ya da düşmanlar olunca ömrün kısa olması istenir. Dini, tasavvufî ve hakimane tarzda yazılmış şiirlerde ise ömrün aldatıcı ve geçici olduğu, gaflete düşülmemesi gerektiği, makam ve mevkilerin geçici olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Klasik Türk şiiri, ömür, bağdaştırma.

¹ Doç, Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, nazmi.ozerol@inonu.edu.tr, ORCID:0000-0001-9583-2165.

ABOUT "LIFE" IN CLASSIC TURKISH POETRY

ABSTRACT

The most important aspect of poetry for human beings is the limitless expression possibilities in reflecting the world of emotions and thoughts. Activities such as images, very different designs, associations, affections, reconciliation and analogy are given in such different, new and original combinations in the language of poetry that a new way of communication emerges. Turning to unconventional associations in the language of poetry is also a product of effective expression effort and a strong expression technique. The meaning dimensions of the words and thoughts in the text expand especially in the unconventional combinations made through concretization; With the combination of abstract and concrete elements, richer and more unusual associations arise than the meaning framework of these elements. Unusual associations, which are an element of influence and strengthening expression, frequently used by many poets in all periods of Turkish poetry, also appear as a traditional style feature in Classical poetry.

In this study, besides its basic meaning, the meanings that classical poets attribute to the sign of "life" with the effect of different dreams and designs are emphasized. It was seen that poets benefited from various verbal arts such as metaphor, identification, metaphor, telmih in the interests and associations established with "life". Poets, in some couplets, directly identify the life, which they regard as a blessing bestowed on human beings, with the beloved and addressed the beloved as "my life". One of the beauty elements of the lover, hair is often associated with longevity in terms of length. In order to emphasize the aspect of value, life has been compared to concepts and facts that express value. While it is said that life is wasted sometimes because of the pursuit of the lover, sometimes there is no complaint about this situation; The lover patiently endures the tortures of the lover and emphasizes the meaninglessness of the life spent without him. In some couplets, it is seen that the lovers who wish to meet the lover complain about the short life.

The meaning features of these concepts have been effective in associating life with nature (garden, water, sky, etc.) and other concepts. When the beloved, memduh / praised and the lover himself is concerned, it is desirable to pray for a long life, to pass in health and happiness, while when it comes to opponents or enemies, it is desired to have a short life. In the poems written in a religious, mystical and dominant style, it is emphasized that life is deceitful and temporary, one should not fall into heedlessness, and positions and positions are temporary.

Key Words: *Classical Turkish poetry, life, reconciliation.*

GİRİŞ

Edebî dilin en önemli özelliklerinden biri, sözcüklerin genellikle temel anlamlarından uzaklaşmasıdır. Bu bakımdan edebî dilde yan ve mecaz anlamlar ön plana çıkar. Bu noktada edebî dili, bir anlamda tabii dilden bir sapma olarak değerlendirmek de mümkündür (Çetişli 2008: 80). Edebiyatta kullanılan dilde kelimeler yalnız dış âlemdeki eşyayı göstermekle yetinmezler, onların yazarın yahut konuşanın ruhunu ve iç âlemini yansıtmaya özelliği de vardır. Edebî dil yalnız bir beyanda bulunmaz, aynı zamanda okuyucuyu da etkileyerek onu ikna eder ve onda değişiklikler meydana getirir." (Wellek 1983: 24).

Şairin kullandığı sözcükler genel olarak dilin her gün kullanılan öğeleridir. Ancak iyi şair, bunları yepyeni bağlantılarla bir araya getirebilir, şiirleştirebilir. Bu başarı, kimi zaman yakın ve uzak çağrışımlar sağlayan göstergelerin seçilerek bir arada kullanılması, kimi zaman çeşitli tasarımlar uyandıran, duygu değerleri yüksek öğelerin seçimi, kimi zaman da alışılmamış bağdaştırmalara gidilerek elde edilir. Şairin zihnindeki dinleyici/okuyucuya anlatmadaki başarısı büyük ölçüde, göstergelerin seçimi ve birleştirilmesindeki ustalıktan kaynaklanır (Aksan 2013: 70-76).

Şiirde göstergelerin dinleyiciye, okuyucuya yansıttıkları tasarımların imgelerin dışında, onların yanı sıra birçok tasarımların daha aktarılmasını, deyim yerindeyse dinleyici/okuyucunun zihnine birçok yeni tasarımın üşüşmesini sağlayan bir dil olayı, alışılmamış bağdaştırmalara başvurulmasıdır. Bu anlatım yolu, şiir dilinin en önde gelen özelliklerinden biridir. Türk şiirinin bütün dönemlerinde pek çok şairin sık başvurduğu bir etkileme ve anlatımı güçlendirme öğesidir (Aksan 2013: 152). Özellikle somutlaştırma yoluyla yapılan alışılmamış bağdaştırmalarda sözcüklerin ve düşüncelerin metin içinde anlam boyutları genişler; soyut ve somut unsurların bir araya getirilmesiyle, bu unsurların anlam çerçevesinden daha zengin ve alışılmadık çağrışımlar ortaya çıkar. Fizikî gerçekliklerden yola çıkarak manevî kavramlara verilen özgün manalar, özellikle metafizik hakikatlerin daha rahat anlaşılmasında kullanılır (Uçan Eke, 2017: 51-58).

Klasik şairler; sözcüklerin temel anlamının yanı sıra benzetme, teşhis, istiare (deyim aktarması, eğretileme) telmih gibi çeşitli söz sanatlarından yararlanarak alışılmamış bağdaştırmaları bir anlatım yolu olarak kullanmışlar ve edebî dile estetik bir değer kazandırmışlardır. Somut kavramları, somut kavramlarla ilişkilendiren şairler, soyut kavramları da daha canlı, daha somut anlatılabilmek için somut göstergelerle ilişkilendirip terkipler şeklinde kullanılmışlardır. Şairler, iç dünyalarındaki duygu durumlarını somut göstergeler üzerinden okuyucuya taşımışlardır. Klasik şiirde gelenekselleşmiş bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkan bu somutlaştırmalar, kelimelerin anlam sınırlarını genişletmiş, şiir dilini zengin ve renkli hâle getirmiştir.

Bu çalışmada "ömür" göstergesinin temel anlamının yanı sıra çeşitli bağdaştırmalarla, yakın ve uzak çağrışımlar sağlayan göstergelerle kazandığı anlamlar üzerinde durulmuştur. Soyut kavramları daha anlaşılır hâle getirmek için somut nesnelerin kullanılması bir dil imkânıdır. Şairler, manevî yani soyut bir kavram olan ömrü, daha çok fiziksel unsurlarla ilişkilendirerek anlatmışlardır. "Ömür"le kurulan ilgi ve ilişkilendirmelerde "ömürün kısalığı,

çabuk geçmesi, uzunluğu, bir süreci ifade etmesi, çeşitli dönemleri içine alması, değerli olması, çalkantılı geçmesi, sevgilinin bazı güzellik unsurlarının ömre, ömrün de sevgilinin bazı güzellik unsurlarına benzetilmesi, insana bahşedilmiş bir kıymet ve güzellik oluşu..." gibi hususiyetler etkili olmuştur.

1. "Ömür"le İlişkilendirilen Kavramlar

a. Sevgili/Sevgili ile İlgili Unsurlar

Şairler, özellikle insanoğluna bahşedilmiş bir nimet olarak gördükleri ömrü, sevgiliyle doğrudan doğruya özdeşleştirmişler ve bazı beyitlerde sevgiliye istiare yoluyla, samimiyet de ifade eden, "ömrüm" hitabıyla seslenmişlerdir. Yine sevgilinin güzellik unsurlarından saç, uzunluk ilgisi sebebiyle çoğu zaman ömürle ilişkilendirilmiştir.

Sevgili bir türlü insafa gelip âşığa yâr olmaz, âşğın ömrüm dediği sevgili vefasızdır:

Bana yâr olmadun gitdün niçün gelmezsin insâfa

Ben öldüm hey benüm 'ömrüm [nedür] bu bî-vefâlıklar (Emrî G. 201/3)

Âşık, sevgilisine kızgınlığının sebebini sorarken bile ona "ömrüm" diye hitap eder:

Ömrüm nedür bu çîn-i cebîne sebeb didüm

Bin pîç ü tâb ile didi ol şîvekâr hîç (Hâlet Efendi G. 4/4)

Âşık, sevgilinin gelişini "Gelişin Merve tepesi hakkı için âdeta sonsuz bir hayattır. Benim Kâbe'm, benim kiblem, benim ömrüm hoş geldin." diyerek kendisi için en değerli unsurlarla anlatmaktadır:

Kudûmun Merve hakkıyçün hayât-ı câvidânumdur

Benüm Ka`bem benüm kiblem benüm 'ömrüm safâ geldün (Hasan Ziyâî G. 234/4)

Aşağıdaki beyitte de sevgili; âşğının resim gibi güzel sevgilisi, gönül alanı, dostu, arkadaşı ömrü ve derde dermanıdır:

Nigârım dil-berim yârım enîsim mûnisim cânım

Refîkım hem-demim ömrüm revânım derde dermânım (Nesîmî G. 242/1)

Âşık, bin canı da olsa sevgiliye feda edeceğini ömrüm diye haykırarak dile getirir:

Dimişsin kim halâs olmaz elümden olsa bin cânı

Yoluna cism-i bîmârum degül cânlar fedâ 'ömrüm (Nev'î G. 297/4)

Sevgili, âşık için o kadar kıymetlidir ki onun ömrü, canının canı, sevdiğinin sevdiği ve sultanlar sultanıdır:

Hey benüm 'ömrüm cihân içinde cânımın cânısın

Sevdüğümün sevdüğü sultânımın sultânısın (Yahyâ Bey G. 354/1)

"Ömrüm" redifli aşağıdaki beyitte âşık, sevgilisinin bütün eziyet ve sıkıntılarına sonunda vefa göstereceğini bilse katlanacağını söyler:

Çekerdüm her ne kim kılsan bana cevr ü cefâ `ömrüm

Eger kim `âkıbet bilsem kılacagun vefâ `ömrüm (Mesîhî G. 163/1)

Âşğın, sevgilinin lal dudağı gibi şeker saçan bir papağanı ve siyah saçları gibi sonsuz bir ömrü yoktur:

Leb-i la`lün gibi bir tûtî-i şeker-feşânım yok

Ser-i zülf-i siyâhun gibi `ömr-i câvidânım yok (Mesîhî G. 123/1)

Sevgilinin dudağı, âşğın canı; saçları da uzun ömrüdür. Âşık, mim harfi gibi olan dudağı ve dal harfi gibi olan saçları görmezse öleceğini söyler:

Dehanun cânım u zülfün benüm ömr-i dırâzumdur

Ölürem âh görmezsem o mîm ü dâlı bir lâhza (Mezâkî G. 154/2)

Âşğın ömrü de sevgilinin saçları gibi oraya buraya savrulmaktadır. Âşık, sevgilinin boyunun gölgesinde ikamet etmek istemektedir:

Zülfün gibi bu ömrün yokdur karârı ömrüm

Ger zıll-i kâmetünde n'ola ikâmet itsem (Rahîmî G. 183/4)

Âşık, dert ve keder afyonunun kendisine bir ilaç olarak sunulmasını istemez. Ömrüm, diye hitap ettiği sevgilisinin sağ olmasını isterken o ilaçtan vazgeçtiğini söyler:

Gamun afyonını tiryâk diyü bana 'arz itme

Yüri sag ol benüm 'ömrüm ben ol tiryâkden geçdüm (Bâkî G. 316/3)

b. Âşık/Âşıkla İlgili Unsurlar

Ömür, Allah tarafından insana verilen paha biçilemez bir hediye olduğu için şairler ömrü genellikle "cevher, meta/sermâye, nakd/nukûd (servet), hâsıl, mahsul, sûk (çarşı), kese, varlık" gibi kıymet ifade eden kavram ve olgularla ilişkilendirmişlerdir:

Aşağıdaki beyitte Fuzûlî, "Canımın cevheri, o cevher saçan dudağa feda olsun. Bütün ömrüm de o işveli yürüyen sevgiliye feda olsun." derken sevgiliye verdiği kıymeti ortaya koyar:

Cânımın cevheri ol lâ'l-i güher-bâra fidâ

Ömrümün hâsılı ol şive-i reftâra fidâ (Fûzûlî G. 7/1)

Âşık, bedeni toprak olunca ömür kesesini sevgilinin yolunda tükettiğini bir kâse gibi hayal ettiği başından sorulmasını ister:

Kîse-i ömrü tehî ettigimi yolunda

Olıcak hâk beden kâse-i serden sorasın (Ahmed Paşa G. 242/4)

Âşık, ömür sermayesini sevgilinin güzellik varlığına (sahip olmak için) harcarsa da sevgili, o varlık için çok bedel ister:

Nakd-i 'ömrüm sarf idüp virsem metâ'-ı hüsnüne

Çok bahâ ister metâ'in açmaga cânâ satar (Ayıntablı Hâfız G. 94/2)

Aşk pazarındaki ticarete zarar edilir; çünkü aşka erişmek için âşıklar canlarını satarlar:

Emriyâ sermâye-i 'ömrinde sûd olur ziyân

Her biri cân satup alur 'ışkı bu bâzârda (Emrî G. 431/5)

Değerli ömür boş yere çürütülmemeli, sevgiliye ulaşmak için uğraş verilmelidir:

Bu 'ömr-i girân-mâyeyi beyhûde çürütme

Var kûy-ı dil-ârâda et ol yâra teşebbüs (Erzurumlu Zihnî G. 29/4)

Şair, "Ömür mahsulünü bela rüzgârı yerle bir etti, boş arzularla hayatımız geçti." derken üzüntüsünü dile getirir:

Mahsûl-ı 'ömri bâd-ı belâ kıldı târmâr

Âmâl-i bî-me'âl ile geçdi vücudumuz (Erzurumlu Zihnî G. 117/1)

Âşık, aşk ve sıkıntı sarrafının elindeki para gibi ömür sermayesini bir ay yüzlü güzele verdiğini söyler:

Virdim nukûd-ı 'ömrü bir mâh-pâreye

Sarrâf-ı 'aşk u mihnete gûyâ ki meblagım (Es'ad Efendi Nazm 19/2)

Âşık için sevgili o kadar kıymetlidir ki âşık, sevgilisinin ayağına üzengi gibi yüzünü sürse bütün ömrünü, sevgilinin at koşturduğu meydana feda eder:

Yüz sürersem eger ayagina mânend-i rikâb

Hâsıl-ı 'ömrüm at oynatdığı meydâna fedâ (Fasîhî G. 17/3)

Sevgiliye kavuşmak için âşık, ömür sermayesini de verse bu nazik kumaşa (sevgiliye) kavuşmak bir karşılık olamaz:

Nakd-i 'ömri çok değil virsem metâ'-ı vaslına

Ol kumâş-ı nâzike olmaz bahâ âgâh ol (Fatîn G. 79/4)

Âşık, kendisini ne kadar değerli görse de sevgili karşısında ömür cevheri bir pul değerindedir:

Ben ne iklim şâhının neslindenem bilmez misin

Sen bu 'ömrüm cevherin bir kem pula saydun gönül (Usûlî G. 95/3)

İnsanoğlu, ömrün ne kadar kıymetli cevher olduğunu bilseydi pişmanlıklarla geçen ömrü için canını verirdi:

Te'essüf ile geçen 'ömre cân virürdi kişi

Bileydi kadrini 'ömrün nedür ne cevherdür (Üsküblü İshak Çelebi Musammat 1-II/8)

Ömür karşısında herkesin ticareti kazançlı olmaz:

N'eyleyem ammâ ki sük-ı 'ömrde

Herkese olmaz ticâret râbiha (Vahyî Tarih 21/3)

Âşık, ömrümün varı dediği sevgilisi için dünyanın bütün sıkıntılarını katlanmaktadır, yoksa dünya onun umurunda değildir:

Hep senün'çündür benüm dünyâ cefâsın çekdüğüm

Yogsa 'ömrüm varı sensüz n'eylerin dünyâyı ben (Bâkî G. 381/4)

Âşık, bütün her şeyinin ömrünün, canının sultanım dediği sevgilisinin olduğunu söyler:

Dünyede nem var ise didüm ki sultânum senün

Arada nem var benüm 'ömrüm senün cânım senün (Hayretî G. 237/1)

c. Âşık-Sevgili Arasındaki Münasebetlerle İlgili Unsurlar

Klasik Türk şiirinde sevgilinin kalıplaşmış davranış tarzları vardır. Sevgili, sürekli naz eder; vefasız olduğu için rakiple buluşurken âşığına yüz vermez. Âşığın yalvarmaları, ağlayıp inlemeleri onu etkilemez. Üzüntü ve sıkıntı kaynağı olan sevgili, bazen âşığın canını kastedecek seviyeye gelir. Âşığın, sevgilinin bu davranış tarzlarına karşı farklı duygu durumları ortaya koyduğu ömür göstergesine yüklediği anlamlarla ortaya çıkar.

Âşık, bazen sevgilinin peşinde koşmaktan dolayı ömrünün boşa geçtiğini söylerken bazen de bütün bu olumsuz özelliklere rağmen sevgiliden şikâyetçi olmaz; onun eziyetlerine sabırla katlanır ve onusuz geçirilen ömrün anlamsızlığına vurgu yapar. Sevgiliye kavuşma arzusunda olan âşık için ömrün kısalığı şikâyet konusu edilir.

1. Sevgili Uğruna Boşa Geçirilen Ömür

Sevgilinin saçının kokusunun arzusuyla ömür boşa geçmiştir; kuru sevdadan netice bir kokudur o da ele geçmemiştir:

Vardı ömrüm ârzû-yi bûy-i zülfünden yele

Ol kuru sevdâda hâsıl çünkü bûdur n'eylesin (Ahmed Paşa G. 244/7)

Ömür, sevgilinin saçına kavuşma arzusuyla geçse de bu arzu gerçekleşmemiş; âşık, çok koştursa da ebedî ömre ulaşamamıştır:

Geçürdüm 'ömr devrânın hevâ-yı zülf-i yâr ile

Nasîb olmadı çok yeldüm bu 'ömr-i câvidân için (Âhî G. 89/5)

Akıllı bir nasihat edici bulunmadığı için Ferhat dağda, Kays çölde ömürlerini boşa geçirmişlerdir:

Tagda yabânda 'ömrlerin itdiler telef

Ferhâd u Kays'a nâsîh-i 'âkil bulunmadı (Aynî G. 228/4)

Sevgiliye kavuşmak için onun yolunda harcanan ömre yazıktır; çünkü sevgili ne ayrılığın eziyetini ne de gam derdini bilir:

Ziyâ'î'nün geçen 'ömrine yazuk hâk-i râhunda

Ne zecr-i hicri çekmişsin ne derd-i gamdan anlarsın (Hasan Ziyâî G. 360/5)

Âşıkların ömrü, ahlarla inlemelerle boş yere geçer; öncesi feryat ve inleme sonu berbat olur:

Âh u nâleyle geçer 'âşıklarun 'ömri hevâ

Evveli feryâd u zârlık âhiri berbâd olur (Rezmî G. 106/3)

Ömür, ah ile geçse de sevgili eziyet etmekten vazgeçmez; ten toprak olsa da gönül bu arzudan vazgeçmez:

Geçdi 'ömrüm âh ile cânım cefâdan geçmedi

Ten gubâr oldu velî gönlüm hevâdan geçmedi (Süheylî G. 324/1)

Âşık, sevgilinin amber kokulu saçının sevdasıyla yıllarca koşturmuş ve bu kuru sevda uğruna ömrünü boşa geçirmiştir:

Nice yıl yeldim hevâ-yı zülf-i anber-sâyile

Ömrümü âhir yele verdim kuru sevdâyile (Usûlî G. 121/1)

Sevgilinin saçına ve beline ulaşmak isteyen âşık, kıl kadar bir yol bulamamıştır; sevdası uğruna ömrünü boşa geçirdiği için hayıflanır:

Kıl kadar bulmadı yol zülf ü miyânına gönül

Yok yire ömri telef eyledi bu sevdâda (Rahîmî G. 280/2)

Aşağıdaki beyitte sevgili, istiare yoluyla puta benzetilerek onun merhametsizliğine vurgu yapılmıştır. Âşık, bu merhametsiz sevgili için harcadığı ömre üzülmemekte, bunun hesabını nasıl vereceğini düşünerek ah etmektedir:

Nakd-i ömrün bir sanem aşkında sarf ettin tamâm

Ey Fuzûlî âh eğer senden sorulsa bu hisâb (Fûzûlî G. 28/5)

2. Sevgili Olmayınca Anlamsız Olan Ömür

Sevgilisiz geçen ömür boşa geçmiştir; sevgilisi olmayan bir can, gerçekten can olmamıştır:

Şol ömr kim sensiz geçer ol ömr zâyi imiş

Bir cân k'anun cânanı yok ol cân dahi cân olmamış (Ahmed Paşa G. 128/2)

Âşık için sevgili o kadar kıymetlidir ki onun etrafında bir kez dolaşmak bin ömre verilmez ve Kâbe'yi tavaf etmektense sevgilinin mahallesinde olmak tercih edilir:

Bir kez tavâfın itmeği bin 'ömre virmez

Ey hâcî sana Ka'be bana kûy-i dil-rübâ (Bâkî G. 10/3)

Âşık, sevgilisiz geçen ömürden büyük bir günah işlemiş gibi pişmanlık duyar:

Ey Behiştî 'ışk-ı dil-bersiz geçen 'ömre gönül

Bir büyük cürm eylemiş gibi nedâmet gösterür (Behiştî G. 96/5)

Çenesi elma gibi olan sevgiliden ayrı geçen ömür, ahlarla vahlarla doludur:

Geçer eyvây ile 'ömrüm Helâkî

Olursam bir dem ol sîb-i zekansuz (Helâkî G. 61/5)

Sevgilinin belinden ayrı yaşamak hayal, dudağından ayrı geçen ömür bomboştur:

Bilinden ayru bizüm ayşumuz hayâl iledür

Lebinden ayru geçen ömri dil hîçe saya (Kadı Burhaneddin G. 648/4)

Sevgilinin kapısında geçmeyen ömür boşa geçtiği gibi onu övmeyen düşünce de yok hükmündedir:

Her 'ömr kim kapunda geçmedi 'ömr-i zâyi'

Her fikr kim degüldür medhünde fikr-i bâtıl (Karamanlı Nizâmî K. 6/33)

Âşık, ömrünü sevgiliye kavuşma arzusuyla geçirirse ebedî bir ömür kazanmış olur:

Ey ömrünü murâd ile sarf etmek isteyen

Ver dil-berin visâline kim câvidânedir (Nesîmî G. 130/8)

Sevgilisiz geçen gündüz ve geceler sayılmaya bile değmez; öyle bir ömrün bir gün gibi kıymeti yoktur:

Saymazam 'ömrüm benüm yanumda bir günce degül

Yârsuz rûz u leyâlin Rezmî kim eyler şümâr (Rezmî G. 118/5)

Âşık için sevgili sırlarını paylaştığı bir dert ortağıdır; sevgili olmazsa ömür boşa geçmiş sayılır. Sevgili ile bir an bile birlikte olma arzusu, ebedî sürecek yüz kıymetli ömre değişilmez:

Geçdi 'ömrüm derd ile bir yâr-ı hemdem bulmadum

Açmaga râz-ı derûn-ı zârı mahrem bulmadum (Süheylî G. 220/1)

Bir lahza senünle bile olmak hevesin ben

Sad-'ömr-i girân mâye-i câvide değişmem (Tokatlı Kânî G. 130/2)

Nazlı ömrü nazlı sevgiliyle geçirmek, dünyada bin kez yaşamak gibidir. Gece gündüz seyrettiği lale yanaklı bir sevgilisi olmayanın ömrü boş yere geçmiştir:

Cânâ cihânda ben bunu bildüm ki bin yaşar

Sen nâzenîn ile geçüren 'ömr-i nâzenîn (Üsküblü İshak Çelebi G. 224/2)

Vasfiya 'ömri 'abes yirlere zâyi 'dür o kim

Rûz u şeb manzarı bir lâle-izâr olmayacak (Vasfî G. 27/5)

Âşık, ömrüm diye hitap ettiği sevgilinin ayrılık ateşiyle yanmaktansa canını vermeyi tercih eder:

Âteş-i hecrünle yakmaktansa bârî cânım al

Sensüz ey 'ömrüm bana yegdür hayâtumdan memât (Yenişehirli Avnî G. 33/4)

3. Sevgiliye Ulaşmada Kısa Kalan Ömür

Servi boylu sevgiliye kavuşmaya ecel engel olmuştur ve hasret kıyamete kalmıştır:

İrdi ecel el irmedi sen serv-kâmete

'Ömrüm n'idem ki kaldı bu hasret kıyâmete (Emrî G. 509/1)

Âşık için sevgilinin kapısı Kâbe hükmündedir, oraya ulaşmak ömür için bir mutluluktur. Ömür ise bu noktada vefasızdır:

Ka'be kapun 'ömre virürdi safâ

Eylese bu bâbda 'ömrüm vefâ (Helâkî G. 2/1)

Kısa olan ömür, kıyamete kadar sürse belki o servi boylu güzele kavuşmak mümkün olurdu:

O! serv-kadde mümkün olurdu dilâ visal

İrmez kıyamete n'idelüm 'ömr-i kûtehî (Nev'î G. 472/3)

Sevgili yerinde durmaz, kavuşmak olmayacak bir şey; dert çok, ömür ise çok kısadır:

Âh kim yâr ise hercâyî visâl ise muhal

Derd ise tûl u dirâz u 'ömr ise gâyet kasîr (Yahyâ Bey G. 133/3)

Bâkî, aşağıdaki beyitte sevgiliye kavuşmayı değer bakımından Kâbe ile özdeşleştirmiştir, ancak ölüm geldiği için ömür yetersiz kalır ve azık da buna yetmez:

Yollarda kalur râh-rev-i Ka'be-i vaslun

'Ömr âhır olur mev't irişür zâd yitişmez (Bâkî G. 201/4)

Ay yüzlü güzel bir selam vererek âşıklarını mutlu etmemiştir; ömür ise tam bir ayrılıkla sona ermiştir:

Şâd etmedi o mehveşimiz bir selâm ile

Pâyâna irdi 'ömr ise hicrân-ı tâm ile (Erzurumlu Zihnî G. 276/1)

Ayrılık köşesinde bir gün sabretmek çok sıkıntılıdır; ancak sevgiliye kavuşulduğunda bin yıl ömür sürmek az görülür:

Kûşe-i fûrkatde bir gün sabr çok mihnet velî

'Âlem-i vuslatda bin yıl 'ömr sürmek az imiş (Behiştî G. 219/4)

d. Tabiatla İlgili Unsurlar

1. Bahçe ve Bahçeyle İlgili Unsurlar

Klasik şairler, ömür göstergesini ele alırken "bostan, bağ, ravza (bahçe), lalezâr (lale bahçesi) gülzâr (gül bahçesi), gül, gül-berg (gül yaprağı) gül-bün (gülfidanı) berg (yaprak) harman, şâh (budak) , dirâht (ağaç), nihâl (fidan), varak (yaprak) kişt (ekin), yel, nesîm, sabâ (rüzgâr), sahra, ilkbahar" kavramlarının taşıdığı çeşitli anlam özelliklerinden (güzellik, renklilik, tazelik, canlılık, bereket, verimlilik, çabuk solma, kuruma, akıp gitme, büyüme, narinlik vb.) yararlanmışlardır. Yaz mevsiminin gidişyle kış günlerinin gelmesi gibi ömür bahçesinin de tazeliği yavaş yavaş geçmektedir:

Geçer tedrîc ile tâb u terâvet bâğ-ı 'ömrümden

Hücûm eyler şitâ eyyâmı fasl-ı yâz gitdikçe (Erzurumlu Zihnî G. 287/4)

Memduhun ömrü bir gül gibi tasavvur edilirken fena rüzgârının ona zarar vermemesi istenir. Ona gelecek her türlü belaya karşı, goncanın etrafındaki yapraklar gibi, her yanının bir örtü olması istenir:

'Ömrün güline bâd-ı fenâ virmeye zarar

Gonca gibi belâya ola her yanun nikâb (Mesîhî K. 7/52)

Ayrılık rüzgârı, âşığın ömür gülünü yerle yeksan etmiştir:

Bâd-ı firâkun itdi Mesîhî keminenün

Ömri gülünü hâk ile yeksân unutma hâ (Mesîhî G. 10/5)

Dünyanın baharına aldanarak bir lale bahçesi gibi olan ömre aldanmamak gerekir. Laleye sorulsa bunu hâl diliyle anlatır:

Bahâr-ı dehre bakup lâlezâr-ı ömre aldanma

Zebân-ı hâlde sor gör sana cânâna ne der lâle (Rahîmî K. 2/6)

Aşağıdaki beyitte ömrün gül bahçesinde henüz ilkbahar görülmeden gam rüzgârlarının, eğlenceyi bir yaprak gibi dağıtmasına sitem edilir:

Eyleme ey bâd-ı gam pejmürde-berg 'ıyşımız

Gülşen-i 'ömrin dahî bir nev-bahârın görmedük (Rüşdî G. 89/6)

Memduhun ömrü bir bahçe gibi tasavvur edilince o bahçenin daima canlı olması istenir. Hayattaki çalışmalar, gayretler, başarılar, canlılık (ser-sebz) göstergesidir:

Bûstân-ı 'ömrini dâ'im Hudâ ser-sebz idüp

Rûşen olsun şem'-i bahtıyla ruh-ı tâbân-ı gül (Sâbir Pârsâ K. 7/42)

Âşığın sinesi hediye tablası, canı yalvarma meyvesidir; âşık, ömür bahçesinin bütün mahsulünü kendini beğenmiş sevgiliye saklar:

Sinem hediye tablası can mîve-i niyâz

Mahsul-i bâğ-ı 'ömrüm o hod-kâma saklaram (Seyyid Câzim G. 223/3)

Servi boylu sevgili, âşığın ömür fidanı olduğu için gönül bahçevanı olan âşık, onu gözyaşıyla büyütür:

Gözüm yaşıyle besler idi bâgbân-ı dil

'Amrî nihâl-i 'ömr idi ol serv-kad dirîg (Amrî G. 49/5)

Bâkî, aşağıdaki beyitte "Devir, sözüne sadık kalsa ve dünya dönmese ömrün gülfidanının yüze güldüğüne aldanırdım." diyerek zamanın vefasızlığına vurgu yapmaktadır:

Aldanurdum gül-bün-i 'ömrün yüze güldüğüne

'Ahdine tursa zamâne dönmese devrân eger (Bâkî K. 13/3)

Bela ve sıkıntılar hazan mevsimi gibi düşünülünce memduhun ömrü, gül bahçesine benzetilir ve o bahçenin İrem bahçesi olması için dua edilir:

Âsîb-i rüzgâr-ı hazândan emin ola

Gülzâr-ı 'ömr-i devleti bâg-ı İrem gibi (Bâkî K. 16/11)

Âşık, sevgilinin siyah benine tutulunca harman gibi olan ömrü berbat hale gelmiştir:

Dâne-i hâl-i siyah ey Bâkî

Hirmen-i 'ömrümi itdi ber-bâd (Bâkî G. 41/5)

Kamer, bir ayda yeni ay olur. Ömür ekini biçilmeden (ölmeden) şarap içmekte acele edilmelidir:

Dâs-ı nev gösterür bir ayda kamer

Biçmeden 'ömr ekinini meye ev (Çâkerî G. 100/2)

Özellikle kasidelerde övülenin ömrünün uzunluğuna dua edilirken ömürle ilgili somutlaştırmalar dikkat çeker. Dünya bir gül bahçesi, memduhun ömrü ise bir fidandır. Allah'tan istenen ise ömrün, fidanın gölgesi kadar uzun olmasıdır:

İlâhi gülşen-i 'âlemde ber-murâd olsun

Nihâl-i 'ömri olup sâyesi gibi memdûd (Hâlet Efendi K. 1/30)

Aşağıdaki beyitlerde memduhun kutlu ömrünün gül yaprağına, hazan erişmemesi istenirken düşmanlarının da ömürlerinin baharındayken perişan olması istenir:

Gül-berg-i 'ömr-i devletüne irmesün hazân

Bârî binâ-yı rif'atüni kılsun üstüvâr (Azmîzâde Hâletî K. 5/24)

Düşmanının ola pejmürde bahâr-ı ömrü

Vird edindi Hayâlî bunu leylem ve nehâr (Hayâlî Bey K. 10/23)

Arzu bahçesinde emellerin gerçekleşmesi için uğraşılsa da ömür rüzgârı, eninde sonunda tükenektir:

Behiştî çün teneffüsden kalur âhir sabâ-yı 'ömr

Murâdun gülşeninde niçe yıl esdün savurdun tut (Behiştî G. 57/5)

Âşık, gülen gonca olan sevgilisinin yanında ağlasa rahmet yağmuru, ömrünün ilkbaharına canlılık verir. Âşık, ölmeden önce ömrünün baharındayken servi boylu sevgiliye sarılmak ister:

Fer virür bârân-ı rahmet nev-bahâr-ı 'ömrüme

Karşısında girye kılsam gonca-i handânumun (Behiştî G. 288/3)

Sarsam o serv kâmeti Hak cânım almadan

Sebz-i bahâr-ı 'ömr-i perişânum almadan (Eğribozlu İzzet G. 60/1)

Aşağıdaki beyitte ölen kişi için tarih düşüren şair, "İffet bahçesinin fidanı meyve vermeden ölümün hazan rüzgârı, ömür yapraklarını dökmüştür." derken bahçe ile ilgili göstergelerden çokça yararlanmıştı:

Perişân itdi berg-i 'ömrini bâd-ı hazân-ı mevt

O nahl-ı bâg-ı 'iffet olmadan bâr-âver-i âmâl (Fatîn Tarih 163/2)

Aşk ateşinden âşğın inleyen göğsü, baştan başa yara olduğu gibi ömür fidanın yaprak ve meyveleri de baştan ayağa yara yaradır:

Sûz-ı aşkınla ser-â-ser sîne-zârım dâg dâg

Nahl-i 'ömrümde ser-â-pâ berg ü bârım dâg dâg (Handî G. 31/1)

Ayrılık kasırgası âşğın (taptaze) ilkbahar gibi olan vücudunu hazana çevirmiştir. Âşğın ömür budakları da yolunduğu için âşık, yapraksız ve meyvesiz kalmıştır:

Hazân itdi vücûdum nev-bahârın sarsar-ı fûrkat

Yolındı şâh-ı 'ömrüm cümle berg ü bârsuz kaldum (Süheylî G. 224/3)

Âşık, sevgilisinin düzgün boyunu servi ağacına benzetenlere beddua eder ve en kısa zamanda ömür ağaçlarının kurumasını ister:

Kad-i mevzûnuna kim nisbet iderse servi

Tîz günde göreyüm 'ömrü dırahtı çüriye (Süheylî G. 299/2)

Sevda, ömür harmanını yele vermiştir; bunun suçlusu da yine âşğın kendi gönlüdür:

Hirmen-i 'ömrümi virdi yile sevdâ yine âh

Gönül ey vây gönül vây gönül ey vây gönül (T. Cafer Çelebi G. 124/6)

Ömür bir yel esmesi gibi ya da göz açıp kapayıncaya kadar çabucak geçmektedir:

Geldi geçdi 'ömrüm benüm şol yel esüp geçmiş gibi

Hele bana şöyle geldi şol göz açup yunmuş gibi (Yûnus Emre G. 204/1)

Ömür, gaflet uykusunda olmayacak bir hayalle bir sabah rüzgârı gibi geçmiştir:

Bir hâb-ı gaflet içre hayâl-i muhalde

Geçdi nesîm-i subh gibi 'ömr-i nazenin (Bâkî G. 387/6)

2. Su ve Suyla İlgili Unsurlar

Ömür kavramı "âb (su), cûy, âb-ı revân (akarsu), habâb (hava kabarcığı), emvâc (dalgalar), keştî (gemi), zevrakçe (kayık) kavramlarıyla ilişkilendirilirken bu kavramların taşıdığı çeşitli anlam özelliklerinden (akıp gitme, hareket etme, süreklilik, hassas olma, geçicilik vb.) yararlanılmıştır.

Ömür bir akarsu gibidir, ömrün güzellik çağı da su gibi çağlayarak çabucak geçer:

'Ömrün akarsu gibi geçer eylemez karâr

Seyr it hayâtun âbını var cûy-bârda (Filibeli Vecdî G. 55/3)

Su gibi çağlar geçer 'ömrüm güzellik çağı da

Sanma Âhî sen benü meşk-i revânum çağlar (Âhî G. 17/5)

Dünya döner, ömür su gibi akar ve insanoğlu, dünya değirmeninde kendine sıra gelmesini bekler:

Çarh döner 'ömr akar cân öykünür biz muntazır

Âsiyâb-ı dehrün âdem oldı nevbet bekleri (Âşık Çelebi K. 11/4)

İsyân denizine dalıp nefsin arzularına ve isteklerine uyulunca ömür kayığı, suya batar ve Hz. Peygamber'den yardım istenir.

Hevâ-yı nefis ile gark eyleyüp zevrakçe-i 'ömrü

Yem-i 'isyâna taldim dest-gîr ol yâ Resûlallâh (Antepli Aynî G. 176/2)

Ömür de bahçede akan bir su gibi çabucak geçmektedir:

Gel bâga temâşâ ide gör âb-ı revânı

Seyr eyle nedür sür'at-i 'ömr-i güzerânı (Bâkî G. 545/1)

Geçici ömür, su üstündeki hava kabarcığına benzer; çöldeki serap gibi şeklen bir görüntüsü vardır:

Âlemde 'ömr-i fânî 'aynı habâba benzer

Sûretde bir nümâyîş nakş-ı serâba benzer (Bursalı İffet G. 32/1)

Aşağıdaki beyitte şair, kendini özgürce büyüyen bir servi ağacı gibi tahayyül ederken ömrünün de ayağının dibinden su gibi akıp gittiğini söyler:

Fasîhî bâg-ı 'âlem içre ben bir serv-i âzâdum

Ayagumdan gelüp geçmekte yazık 'ömrüm âb-âsâ (Fasîh G. 25/5)

Düşmanın ömrünün çer çöp gibi zelil olması istenirken övülen kişinin ömür dalgalarının uzun bir deniz olması istenir:

Hâr ü hasveş olup adûsı zelif

Ola emvâc-i 'ömri bahr-i tavîl (Sâmî Mesnevi 1/59)

"Gönül, bu havalarda yelken kürek (heyecanla, arzuyla) denize dalmışken ömür gemisi, yetmiş yaş sahiline yanaşmıştır." denirken "hevâ" sözcüğü hem hava, esinti hem de arzu, istek anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır:

Bu hevâlarla düşüp engîne dil yelken kürek

Sâhil-i seb'îne yetdi keşti-i 'ömr-i fakîr (Lebîb K. 19/51)

Ömür gemisi, gam denizinde sevgiliye çarpıldığı için yelken ve dümen kırık bir hâle gelmiştir:

Bahr-ı gamda keşti-i ömrüm benim

Yâre çarpılmış kırık yelken dümen (Hafîd G. 200/3)

Ömrü sonsuz zannedenler akarsuya, dünyanın fani olduğunu anlamayanlar ise su üstündeki kabarcıklara baksınlar:

'Ömrün bekâsı var dirisen cûy-ı âba bak

Çarhun fenâsın anlamaz isen habâba bak (Behîştî G. 257/1)

3. Gökyüzü ile İlgili Unsurlar

Mihr, gün, şems (güneş), kamer (ay), berk (şimşek) kavramları ömür göstergesiyle ilişkilendirilirken bu kavramların taşıdığı çeşitli tasarımlar (canlılık, parlaklık, batma, sona erme, mutluluk, çabuk geçme vb.) etkili olmuştur.

Aşağıdaki beyitte şair mutsuzluğunu ifade etmek için "O ay yüzlü güzel kara bahtlı âşığı sorduğunda güneş gibi olan ömründe güneş tutulması meydana gelmiştir" diyerek gökyüzündeki göstergelerden yararlanmış ve bu durumu canlı bir tablo hâlinde okuyucuya aktarmıştır:

Küsûf irişdi anun mihr-i 'ömrine diyesin

O meh-likâ bu kara günlüyi sorarsa eger (Azmîzâde Hâletî G. 273/2)

Hasan Ziyâî, bir tarih manzumesinde insanın ölümünü ömür güneşinin batışı şeklinde tasvir ederken Lebîb, ömrü aya benzetmiş ve ecelin gelişini ay tutulmasıyla ilişkilendirmiştir:

Şems-i `ömrine zevâl irdi Ziyâî ol ân

Didi târîh yine gitdi cihânun şemsi (Hasan Ziyâî Tarih 11/2)

Kamer-i 'ömrin ecel itdigi şeb mahv-âlûd

İttifâk itdi husûfiyla meh-i tâbânun (Lebîb Tarih 14/18)

Kendini sorgulayan şair, ömür güneşi dağın başına ulaştığı (batmaya yakın olmak) hâlde riyadan kurtulamadığını söyler:

'Ömr âfitâbı irdi ser-i kûha ey dirîg

Kim var sende dahi riyâdan nişân henûz (Çâkerî G. 60/3)

Ömür güneşi, batmaya yakın olsa da ay yüzlü sevgililerin sevgisi âşığın gönlünden gitmez:

Az kalmışdur zevâle irmeğe 'ömrüm günü

Mâh-rûlar mihrî gönlümden dahi zâyil değül (Üsküblü İshak Çelebi G. 153/4)

Ömür güneşi, ölüm ufkuna yaklaşırsa da ayrılık gecesine henüz gün doğmamıştır:

Şems-i ömr oldı Nizâmî ufuk-ı mevte karîb

Âh kim irmedi firkat şebine rûz henûz (Karamanlı Nizamî G. 44/9)

Ömür bir nefestir, şimşek gibidir ve o bir nefeste gülmeyen delidir:

Bir nefesdür 'ömr Ca'fer bilmış ol dîvânedür

Berkvâr ol bir nefesde dahi handân olmayan (T. Cafer Çelebi G. 154/7)

4. Ömürle İlişkilendirilen Diğer Unsurlar

a. Ömür-Saray (Kasr), Hâne (Ev), Bina, Hayme (Çadır), Şehr

Ömrün, bu kavramlara benzetilmesinde çeşitli yan tasarımlar (yapı, temel, sağlamlık, yıkılma, zenginlik, güzellik vb.) söz konusudur. Eğlenme içkisinin lezzeti nasıl ki bir gün hayal olursa ömür sarayı da bir gün harabeye döner:

Mezâk-ı şerbet-i 'ayşın serâb olur bir gün

Sarây-ı ömr-i 'azîzin harâb olur bir gün (Erzurumlu Zihnî G. 249/1)

Ömür sarayının duvarının temeli olmadığı için sağlam zannedilip ona güvenilmemelidir. Dünya hayatı, göz açıp kapayıncaya kadar geçtiği için ömür sarayının bir şarap kabarcığı kadar temeli yoktur:

Kasr-ı 'ömrün yok durur bünyâdı gel dîvârına

Arka virme sanma ey hâce esâsın üstüvâr (Hayretî K. 9/11)

'Ayş-ı dünyâ göz yumup açmışça gelmez âh kim

Kasr-ı 'ömrün bir habâb-ı mey kadar bünyâdı yok (Nev'î G. 220/3)

Ömür hanesini şarap seliyle yıkmamak gerekir; arif olan su üstüne temel kurmaya çalışmaz:

Hâne-i 'ömrün sakın seyl-âb-ı meyle yıkma kim

'Ârif oldur âb üzre itmeye tarh-ı esâs (Rüşdî G. 74/3)

Özellikle kasidelerde memduhun ömrü, haneyle ilişkilendirilir; ömür hanesinin sağlam ve bayındır olması için dua edilir. Memduhun ömür binasının yüce kapısı, irfan sahiplerinin sığınağıdır:

Mansibun eyleye meymûn u mübârek Mevlâ

Hâne-i 'ömrünü müsta'kem esâs u ma'mûr (Lebîb K. 7/63)

Binâ-i 'ömr ü dîn ü devletin ma'mûr ide Mevlâ

Der-i vâlâsı olsun mültecâ erbâb-ı 'irfâna (Antepli Aynî K. 10/64)

Ömür bir çadır şeklinde tasavvur edilince gökyüzü çatısının, çadırın sütunları; dünyanın direklerinin de o çadırın çivi gibi sağlam ipleri olması için dua edilir:

Hayme-i 'ömrün sûtûnı mihver-i gerdûn ola

Mıh ola evtâd-ı 'âlem müddeti gibi tınâb (Karamanlı Nizâmî K. 3/27)

Ömür tahtının bir gün heba olup gideceğini bilse de lale, Cem gibi şarap kadehini elden düşürmez:

Bildi kim âhır yile varsa gerekdür taht-ı 'ömr

Cem gibi düşmez müdâm elden ayağı lâlenün (Zâtî G. 674/3)

Fani olan ömür şehri yok olup gideceği zaman, ebedî olan Allah'tan günahların öteki âleme kalmaması istenir:

Ey Bâkî koma zerrece bâkî zünûbdan

Ol dem ki şehri-i 'ömr finâsın tuta fenâ (Karamanlı Nizâmî K. 1/65)

b. Ömür-Dane, Un

Ömür; daneye, una benzetilirken değişik ilgiler söz konusu edilir. Aşağıdaki beyitte felek değirmene, ömür daneye, yıldızlar dariya benzetilmiştir. Felek değirmeni yıldız darısını ölçer, döker; varlık âleminin ömür danesini sabah akşam öğütür:

Mümkinâtun dâne-i 'ömrin ögüdür subh u şâm

Âsiyâb-ı çarh encüm erzenin ölçer döker (Nev'î K. 12/45)

İnsanoğlunun mal hırsı vardır; hırs sahrasına düşüp, buğday tanesini toprağa döken, felek değirmeninde un olmayacağını sanır:

Düşüp sahrâ-yı hırsa dâne-i gendüm döken hâke

Sanur kim âsiyâb-ı çarh içinde ömri un olmaz (Ravzî, G.345/2)

Gönül ehli olanlar ömür danesini öğütmüş; âşık da alçak dünya değirmeninde sırasını beklemektedir:

Dâne-i 'ömrin öğütüdi ehl-i diller biz dahı

Âsiyâb-ı dehr-i dún içinde nevbet beklerüz (Bâlî, G.74/2)

Eskiden öğütülen buğdayın taşlar arasında bittiğini bildiren ve değirmen taşına çarparak çak çak sesi çıkaran aygıtta çakıldak denirmiş. Değirmen çakıldığı, ömür danesini gece gündüz dövüp öğütür:

Öter çakıldak dün gün ögüdür döger anı

Ol gün durur gün bugün geçti 'ömür ziyâna (Yûnus Emre G.313/5)

Bu dünya değirmeninde ömrü un olmayan yoktur. Kendini yitiren şair, ömrün sonuna geldiği halde bir arpa tanesi kadar kazancı olmadığı için hayıflanır:

Yitürdüm gendümi ömr âhir oldu cevce yok hâsıl

Kimün bu âsiyâb-ı dehr içinde ömri un olmaz (Ravzî, G.346/2)

Klasik şiirde âşığın ömrü sevgilinin cefa ve eziyetleriyle geçer. Aşağıdaki beyitte bu durum değirmenle ilgili göstergeler kullanılarak anlatılmıştır. Âşığın göğsündeki yaralar, ömür danesini öğüten bir değirmen taşı gibi düşünülmüştür:

Bu dâğlar mı sînede yâ 'ömr dânesin

Öğütmeg için oldu şehâ seng-i âsyâb (Meâlî G.51/3)

c. Ömür-Şem, Çerağ (Mum)

Ömür, özellikle "yakıcılık, erime, akıp gitme, ışık, parlaklık, canlılık, geçici olma" yönleriyle şem, çerağ (mum) sembolü ile ilişkilendirilir. Âşığın ömrü mum gibi yansa da âşık, pervasız ateşten yani sevgiliden vazgeçmez:

Âteş-i bî-pervâdan etek çekmezem

Şem' tek olsa heme 'ömrüm güdâz (Nigârî G. 307/6)

Aşağıdaki beyitte ecel rüzgârından, düşmanın ömür mumunu söndürmesi istenir:

Şem'-i 'ömr-i düşmenin itfâ ide bâd-ı ecel

Tâ leb-i deryâda aldıkça hevâ sâhil-serâ (Antepli Aynî Tarih 260/9)

Âşığın ömrü, mum gibi yanma ve yakılmalarla geçmektedir; çünkü Sevgilinin yanağından öpücük almak, ateşten kül almak gibidir:

Geçer 'ömr-i 'azîzim şem'-veş sûz u güdâz üzre

Ruhından bûse almak ise âteşden kül almaktır (Bursalı İffet G. 15/1)

Bu fani dünyada ebedî olmak için tasalanmaya gerek yoktur; fanilik rüzgârı, ömür mumunu söndürür:

Bu fânî dünyede bâkî kalma deyü gümân etme

Yakîn bilgil fena yeli irer ömrün çerâğına (Nesîmî G. 393/4)

ç. Ömür-Peymâne (Kadeh)

Ömür, soyut bir kavram olduğu için şairler, çeşitli ilgi ve bağdaştırmalarla bu kavramı somutlaştırma yoluna gitmişlerdir. Ömür "dolma, boşalma, bitme, tükenme" yönleriyle peymâne (kadeh) ile ilişkilendirilir. Ömür kadehi dolmadan dünyanın varlığı bir yuduma satılsa yeridir:

Dilâ pür olmadın peymâne-i 'ömr

Cihânun varlığın bir cür'aya sat (Karamanlı Aynî G. 62/6)

Bu dünya, önce ömür kadehini içirir sonra da onu sarhoş bir şekilde götürür. Ecelin gelmesi, ömür kadehinin dolmasına işaretir:

'Ömr peymânesini sâkî devrân kişiye

İçürür sonra döner mest-i harâbın götürür (Üsküblü İshak Çelebi G. 69/2)

Ecel geldi va'de irdi bu 'ömrüm kadehi toldı

Kimdür ki içmedin kaldı Allâh sana sundum elü (Yûnus Emre G. 96/2)

Âşık, resim gibi güzel sevgilinin aşkı uğruna ömür kadehini ciğer kaniyla doldurup içmek ister:

'Ömrümün peymânesin hûn-ı ciğerle toldurup

Bir nefesde nice içmek ol nigârün 'ışkına (Üsküblü İshak Çelebi G. 261/3)

d. Ömür-Defter (Ceride), Eser, Kitap, Sahife

Defter, kitap, sayfa, eser, ceride (gazete) kavramlarının taşıdıkları çeşitli tasarımların "çokluk, belli bir dizgeden oluşma, beyazlık, temizlik, saflık, değerli olma, yaşananların not edilmesi vb." devreye sokularak ömür göstergesine yüklendiği görülmektedir.

Allah, ömür defterini ebedi olacak şekilde yazmamıştır. Sevgili, lal gibi olan dudaklarını bir kadeh gibi sunarsa âşık canlanacaktır:

Yazmadı çünkü Hudâ defter-i `ömri bâkî

Câm-ı la`lün berü sun cânlanalum ey sâki (Mesîhî G. 155/6)

Ömür defteri dürülünce ömür son bulur. Ecel kâtibi, bir gün ölüm defterini kapayacağı için gafil olmamak gerekir. İnsan, genç olsa bile ölüm defteri tamamlanır, yani hayat son bulur. Ecel, bizi gafletten yakalayıp ömür kitabını dürebilir:

Didi çün gördi `ömri âhir olmuş

Dürüldi defter-i `ömrüm meded hây (Hasan Ziyâî Tarih 2/2)

Ey hâce gâfil olma sakın kâtib-i ecel

Bir gün olur ki defter-i 'ömre kalem çeker (Behiştî G. 163/2)

Hayf dirîgâ yine tâzece bir neş'e kim

Oldı dahi şâb iken defter-i `ömri tamâm (Kâmî Tarih 75/1)

Dirîgâ kim gafletdeyüz hey

Kitâb-ı 'ömrümüz eyler ecel tay (Nakşî G. 57/1)

Sevgili yetişmezse âşğın değerli olan ömür defteri, aşk derdinin arzusuyla perişan olacaktır:

Gel yetiş yohsa hevâ-yı gam-ı 'ışkunla senün

Defter-i 'ömr-i girân-mâye perîşân oluyor (Azmîzâde Hâletî G. 226/3)

Aslında ömür, insanın tercihleriyle oluşturduğu bir eserdir. Ömür denen bu eserde ne kazanıp ne kaybettiğini bilmeyen, sağlık nimetinin de kıymetini bilmez:

Bilmeyen sûd u ziyânın eser-i 'ömründe

Kadr-i sıhhat n'iydüğün cânına minnet bilmez (Erzurumlu Zihnî G. 126/3)

Gözyaşı bazen o kadar şiddetli akar ki ömür defterinin dürülmesine, yani kişinin ölümüne sebep olur:

Şehâ ceride-i 'ömrüm dürildi eşkümden

Virür hatuna muhakkak budur zarar jâle (Mesîhî K. 6/43)

Ebedi âleme göç etmek, bir müjde gibi düşünülünce ömür sayfasının siyahlığı beyaza dönmüş gibi tasavvur edilir:

Beyaza çıkdı sevâdı sahîfe-i 'ömrün

Beşaret itdi beka mülkini beşîr-i ecel (Yahyâ Bey G. 240/2)

e. Ömür-Câme, Kabâ (Elbise), Kâle (Kumaş)

Ömrün elbiseye, kumaşa benzetilmesinde daha çok "yırtılma, zarar görme, koruma, güzellik, örtme, kıymet" ilgisi söz konusu olmuştur. Dünya bahçesinde ömür denen elbiseye sonsuzluk olmadığı için sevgiliden, gömleğini gül gibi parça parça ederek gelmesi istenir:

Gördün kabâ-yı 'ömre bekâ yok bu bâgda

Gül gibi sen de pîrehenipâre pâre gel (Bâkî G. 303/4)

Âşıklar, dünya denen dar geçitte ömür kumaşlarını peşin bir şekilde vergi olarak verirler:

Bu der-bende gelen sevdâgerân hep

Peşîn kâlâ-yı 'ömründen virür bâc (Fasîhî G. 76/5)

Sevgili, kavuşma ipi ile yama yapmazsa âşığın ömür elbisesi ayrılıktan dolayı yırtılır:

Çâk olup hicrûn ile câme-i ömrüm üzülür

Rişte-i vaslun ile etmez isen ana rûfû (Hafîd G. 207/4)

Sevgili, yabancıların meclisinde gömleğini parçaladıkça âşığın ömür elbisesi, kıskançlıktan yüz parça olur:

Câme-i 'ömrüm olur sad-pâre gayretten benüm

Gayrılar bezminde çâk itdükçe sen pîrâheni (Hayretî G. 425/3)

Ay yüzlü sevgiliyi kim canının yarasına yama eylese talih ipi, onun ömrünü yeniler:

Rişte-i bahtı kabâ-yı 'ömrini tecdîd ider

Kim rûfû eylese çâk-ı câna ol meh-pâreyi (Kâmî G. 195/3)

Âşığın ömür elbisesi, yakası gibi yırtılınca âşık, sevgilinin dudağının sırlarını canı gibi saklar:

Çâk olunca câme-i 'ömrüm girîbânım gibi

Saklarım esrâr-ı la'lin sînedede cânım gibi (Nevres-i Kadîm G. 139/1)

Âşığın tek kazancı, ömür kumaşını aşk pazarında boş yere tüketmesidir:

Kâle-i 'ömri telef itme degil mi kârım

Sûk-ı 'aşkında niçün yok zararım var zararım (Fatîn G. 91/2)

f. Ömür-Rişte (İp), Zencir, Sübhâ (Tespîh)

Ömrün ip, zincir ve tespihle ilişkilendirilmesinde bu kavramların "kısalık, kesilmek, bitip tükenmek, zayıflık, bir dizgeden oluşma" gibi taşıdıkları yan anlamlar etkili olmuştur.

Ecel makası ömür ipini kesince gönül, artık dünyaya meyledemez:

Rişte-i 'ömrümü mikrâz-ı ecel kesmişdür

Kalmadı meyl-i dilüm 'âleme kata şimdi (Yahyâ Bey G. 509/3)

İnsanın başına gelen sıkıntılar, dertler ömür ipini kuvvetlendirir:

Getürür bir yere sad müşkil-i cân-fersâyı

Rişte-i 'ömrümü her lahza ki eyler te'kîd (Yenişehirli Avnî Mersiye 47)

Yûnus, aşağıdaki beyitte "Hayrım ve şerrim yazılıyor; ömür ipim kısalıyor, yüz güzelliğim de bozuluyor." diyerek ömre sitem eder:

Hayrum şerüm yazılısar 'ömrüm ipi üzüliser

Gedüp sûret bozulısar âh n'edeyin 'ömrüm seni (Yûnus Emre G. 201/5)

Fani bir zincir olan ömrün, uzunluğuna aldanmamak gerekir. Ömür, insanı her an yokluk hapisanesine doğru itmektedir:

Tûlına bakma ki zencîr-i fenâdur ömrün

Seni her lahza 'adem mahbesine togrı yider (Behîştî G. 141/2)

Âşık, sevgilinin güzelliğinin solup gitmesindense ömür tespihinin bitip tükenmesini tercih eder:

Bana ömrüm sübhasınun inkitâ'ı yeg gelür

Devr-i hüsn-i yâre gelmekden Behîştî inkırâz (Behîştî G. 235/5)

g. Ömür-Kafile

Ömür, "hareket etme, akıp gitme" ilgisiyle kafileye benzetilir. Yokluk diyarına doğru giden ömür kafilesine can ve gönlün inlemeleri çingirak sesidir:

Çekilür kâfile-i `ömr diyâr-ı `ademe

Nâle-i cân u dil ol kâfileye bang-ı ceres (Ş. Yahyâ G. 157/3)

Ömür kafilesi sürekli hareket hâindedir; göç davulu çalınır, gelen gider:

Turmadın gitmededür `ömrümüzün kâfilesi

Kûs-ı rihlet çalınur geldi gider geldi gider (Üsküblü İshak Çelebi Musammat 2-II/2)

h. Ömür-Ney

Ömür, "boş olma, inleme" ilgisiyle neye benzetilir. Dünyanın belli bir düzen içinde dönmesi bile ney gibi (Neye hava üflenmezse ses çıkarmaz.) ömrünü havayla yani boşa geçirenler için bir anlam ifade etmez:

Devr-i felek ne göstere barmak hisâbını

Ana ki ney gibi geçe `ömri hevâ ile (Üsküblü İshak Çelebi G. 270/5)

Âşğın ömrü dert ve sıkıntı köşesinde ney gibi feryat ederek geçmiştir ve âşık bu durumdan şikâyet etmektedir:

Künc-i gamda geçdi `ömrüm ney gibi efgân idüp

Sen cefâ-gâre havâdar olmayaydum kâşki (Figânî G. 104/2)

ı. Ömür-Ok

Ömrün ne kadar hızlı geçtiğini belirtmek için Yûnus Emre ömrü, bir oka benzetmiştir. Ömür, yay içindeki çekilmiş atılmaya hazır ok gibidir; çekilmiş ok ise artık atılmış sayılır:

`Ömrün senün ok bigi yay içinde toptolu

Tolmuş oka ne turmak ha sen anı atdun bil (Yûnus Emre G. 9/5)

i. Ömür-Kuş, Şeh-bâz (Doğan), Nahçîr (Av)

Ömür, "uçup gitme" ilgisiyle kuşa, "ele geçirilme, son bulma" ilgisiyle de ava benzetilir. Ömür kuşu nereye giderse gitsin bir gün ecel, onu ele geçirecektir. İnsanın ömrü ne kadar uzun olursa olsun bir gün son bulacaktır; ömür, avcının elinde tuzağa düşürülmüş avdır. Öyle bir zaman gelir ki can kuşu avlanır, kararsız ömrün doğan kuşu ansızın elden gider:

İy benüm `ömrüm kuşı kanda varasın bir gün

Ecel avlayup yudar ele giresin bir gün (Yûnus Emre G. 276/1)

Neçe 'ömrüm olurısa âzâdlığum muhâldurur

Sayyâdun elindedurur tuzağa tutılan nahçîr (Yûnus Emre G. 48/3)

İrişür bir dem ki murg-ı cânunı sayd eyleyüp

Nâgehân şehbâz-ı 'ömr-i bî-karâr elden gider (Yahyâ Bey G. 137/3)

j. Ömür-Toprak

Şair, aşağıdaki beyitte insanoglu topraktan yaratıldığı için insana bahşedilen ömrü de değer bakımından toprakla ilişkilendirmiştir. Ateş renginde olan şarap içilmeli ve ömür toprağı yele verilmemeli, yani ömür boşa geçirilmemelidir:

İçe gör âb-ı âteş rengi 'Aynî

Sakıngıl hâk-i 'ömrün virme bâda (Aynî G. 428/7)

2. Memduh, Sevgili, Âşık İçin Uzunluğuna Dua Edilen Ömür

Aşağıdaki beyitlerde görüleceği gibi kasidelerde, tarih manzumelerinde bazen de gazellerde övülen kişilerin (padişah, şehzade, devlet büyüğü, sevilen bir insan) ömrünün uzunluğu, sağlık ve mutluluk içinde geçmesi için dualar edilir, temennilerde bulunulur. Ömür uzunluğu söz konusu edildiğinde özellikle "Hz. Nuh ve Hızır" telmih unsuru olarak kullanılır:

Hudâ 'ömrin mezîd ikbâlin efzûn eyleyüp dâ'im

Hatâsuz eylesün ol pâdşâh-ı mülk-i 'irfânı (Kâmî K. 9/22)

Hak Te'âla 'ömrin efzûn eylesün bahtın güşâd

Gül gibi handân olup itsün safâlar ân-be-ân (Yenişehirli İzzet Tarih 4/15)

Eylesin şehzâdegânı ile Mevlâ ber-devâm

Tûl-i 'ömr ile serîr-i saltanat olsun mekân (Mekkî Tarih 4/12)

Skender gibi var benden çühezâr

Hızır gibi ömrün ola bî-şümâr (Ahmed Paşa K. 2/119)

Göreyüm ki iresin haddine her yıl bu demün

'Ömrüne şâh-ı cihân olmaya pâyân diyeyüm (Karamanlı Aynî K. 27/55)

Eyleye hazret-i Allâh-ı Cevâd u Mûte'âl

Nûh-veş 'ömr-i firâvân ile şâd u handân (Antepli Aynî K. 4/44)

Sikender gibi salsun sıyt-ı adlün gûş-ı gerdûna

Nasîbün Hızrveş dünyâda ömr-i câvidân olsun (Rahîmî G. 259/4)

Dem-â-dem Hazret-i Nûh-ı nebîveş 'ömri çoh olsun

'Adû-yı bed-nihâdı gark ide her demde tûfâna (Tokatlı Kânî Tarih 127/6)

Çün ki cennetdür güzelliğe sarâyun dilerem

Vire Hakk ol cennet içre sana 'ömr-i câvidân (Mesîhî K. 5/39)

Âşık tarafından sevgilinin ömrünün uzun olması istenir. Âşığın gözyaşı denizinden Hızır gibi kurtulan sevgilinin ömrünün, Hızır gibi uzun olması istenir:

Halâs itdün yem-i eşkümden irdün Hızır-veş cânâ

Hızır 'ömrin sür göreyin dâyimâ 'ömrüm (Sun'î G. 122/4)

Gözyaşı tufanı bütün âlemi suya gark etse de Allah'tan sevgiliye Nuh ömrü verilmesi istenir:

Gark iderse eylesün tûfân-ı eşküm 'âlemi

Tek sana virsün habîbüm Hak Te'âlâ 'ömr-i Nûh (Behîştî G. 70/3)

Âşık, vücut yelkeninin esen rüzgârının, rana gülü gibi olan sevgilisine Nuh ömrü vermesini diler:

Ne gam esse vücûdum yelkeninün bâdı yaprakdan

Müeyesser ola ömr-i Nûh tek sen verd-i ranâya (Rahîmî G. 289/6)

Âşık da sevgiliye kavuşma arzusunda olduğu için kendi ömrünün uzun olmasını istemektedir. Âşık, sevgilinin lal dudaklarına ve saçlarına kavuşursa ölümsüzlük suyunu içmiş gibi uzun bir ömür süreceğine inanır:

İrûben la'lüne zülfini gerürsem elüme

İreşem çeşm-i hayvâna bulam 'ömr-i dirâz (Karamanlı Nizâmî G. 48/5)

Sevgilinin saçlarına kavuşmak için Eyüp Peygamber'in sabrına ihtiyaç olduğu gibi bu uzak emele ulaşmak için Hz. Nuh'un ömrü gibi uzun bir ömür istenir:

Sabr-ı Eyyûb ile irem dir isen kâküline

'Ömr-i Nûh iste gönül var bu tûl-i emele (Karamanlı Aynî G. 413/6)

Gönül gemisi, bir gün gam denizinin ortasından rûzgârın yardımıyla sahile çıkar; ancak bunun için Nuh'un ömrü lâzımdır:

Miyân-ı bahr-i gamdan keşti-i dil rûzgârıyla

Kenâra çıkmak olur bir gün ammâ 'ömr-i Nûh ister (Azmîzâde Hâletî G. 262/3)

Âşık, ebedilik suyunun çeşmesine ulaşırsa Hızır gibi sonsuz bir ömür kazanacağına inanmaktadır:

İrişürsem çeşme-i âb-ı hayât-ı vasluna

Hızr-veş tahşîl-i 'ömr-i bî-şümâr itsem gerek (Zâtî G. 787/3)

Aşk deryasında su girdabına düşenin ömrü Nuh kadar uzun olsa da sahile ulaşamaz:

Düşmişem deryâ-yı 'ışkun içre bir girdâba kim

Nûh 'ömr-i gibi 'ömrüm olsa bulmayam kenâr (Selîkî G. 10/6)

3. Rakip, Adû (Düşman) İçin Kısaldığı İstenen Ömür

Ay yüzlü sevgiliden rakibe, ömrünün boşa geçmesi ve işlerinin rast gitmemesi için ah etmesi istenir:

Şol denlü âh idüpdurin ey meh rakîbe kim

'Ömri gelüp geçe anı ol âh onarmaya (Vahî G. 83/3)

Sevgiliye yeme içme, mutluluk temennisinde bulunan âşık, haset edenlere ömürleri kısa olsun diye beddua eder:

Sana ayş ü neşât u kâm-rânî

Hasûdun ser-be-ser ömrü kem olsun (Nesîmî G. 309/3)

Ay'ı bazen top bazen bazen değnek eyleyen memduhtan, düşmanların ömürlerine son vererek başlarını alması istenir:

Ömrüne noxsân verip alsın adûnun başını

Ol ki mâhî gâh top u gâh çevgân eyledi (Hayâlî Bey K. 17/23)

Padişah, mutluluk devrinin güneşi olunca o devirde düşmanlarının ömrü kısılır:

Bir şems-i 'asr-ı hüsn-i sa'âdetsin iy şehüm

Olur 'asırda düşmenün 'ömr-i günü kasîr (Bâlî K. 15/17)

4. Dinî/Tasavvufî ve Hikemî Anlamda Ömür

Dinî, tasavvufî ve hakimane tarzda yazılmış şiirlerde genellikle "ömrün aldatıcı ve geçici olduğuna, gaflete düşülmemesi gerektiğine, nice sultanların ve hükümdarların her şeylerini bırakıp gittiğine, arzuların nihayetsiz, ömrün ise sınırlı olduğuna, kısa ömürde zorluklara katlanmak gerektiğine ve ömrün Allah dostlarıyla birlikte geçirilmesine" vurgu yapılır.

İnsanoğlu ömrün sahibi olduğunu zanneder ama gece gündüz bize sormadan gider:

Biz `ömre mâliküz dirüz ammâ görmezüz

Leyl ü nehâr kendümüzi sormayup gider (Hasan Ziyâî G. 112/2)

Geçici dünyaya bakıp ömrü sevmemek gerekir; çünkü ömrün sonu var, dünya da sonsuz değildir:

Fâni cihâna bakma geçer ömrü sevme kim

Ömrün zevâli var u cihânın bekâsı yok (Nesîmî G. 33/10)

Bir iki günlük ömür için gaflete düşmek hatadır; böyle davrananın dini gibi akli da yoktur. İnsan, ömür gündüzünün uzun olmasını istiyorsa seher vakitlerinde gaflet uykusundan uyanmalıdır:

Dînin gibi meger senin 'aklın da yok imiş

Bir iki günlük 'ömre mi itdin bu gafleti (Şeref Hanım Mersiye 17/16)

Terk eyle nevm-i gafleti ol her seher seher

Mümted ola dir isen eger kim nehâr-ı 'ömr (Filibeli Vecdî G. 26/4)

Bu sıkıntı yerinde bir iki günlük ömürde, insan gam sofrasından yiyen, dert ve bela misafiridir:

Bir iki gün 'ömrüm oldukça bu mihnethânedede

Hân-ı gamdur yidüğüm derd ü belâ mihmâniyam (Üsküblü İshak Çelebi G. 171/3)

Ömür geçicidir, dünya kimseye kalmaz; yüz bin hükümdar, yüz bin padişah mal ve mülkünü bedava bırakıp gitmiştir:

İsteme 'ömr-i fânîyi dünya kime kaldı bakî

Yüz bin melik yüz bin sultân râyegân kodı mülk ü mâl (Yûnus Emre G. 86/2)

Cihanın ömrü günden güne eksildiği gibi dünyanın dönmesiyle de zaman eksilmededir:

Ey gönül 'ömr-i cihân eksilmede günden güne

Devr-i dünyâdan zamân eksilmede günden güne (Fasîhî G. 320/1)

Ömür aldaticıdır, insanı hareket edemez hâle getirir:

Ömrüm beni sen aldadun âh n'edeyin 'ömrüm seni

Beni deprenimez kodun âh n'edeyin 'ömrüm seni (Yûnus Emre G. 201/1)

İnsanoğlu tarafından boşa geçirilmemiş, israf edilmemiş, olgun bir şekilde geçirilmiş ömür, gerçek ömürdür:

'Ömr ana dirler kişi tazyî' u isrâf itmeyüp

Sarf-ı evkâtın anun sâhib-kemâliyle ide (Aynî G. 411/4)

Felek müsait değil, sermaye yetersiz, emeller nihayetsiz, ömür ise geçicidir:

Felek nâ-müsâ'id metâ'umsa kâsid

Nihâyetde âmâl ana 'ömrse fâni (Azmîzâde Hâletî K. 38/34)

Ömür, bir parça kuru ekmele bile geçse bu sır kimseye söylenmemeli, muhtaçlık bildirilmemelidir:

Bir pâre nân-ı huşk ile 'ömrün geçerse ger

Açma bu râzî kimseye 'arz itme ihtiyâc (Azmîzâde Hâletî G. 31/3)

Ömür bir nefes olduğu için ona güvenilmemeli, mal da bir heves olduğu için ona itibar edilmemelidir:

Bir nefesdür 'ömr kılma i'timâd

Bir hevesdür mâl kılma i'tibâr (Hayretî Kit'a 3/2)

Ömrü boşa geçirmemek için zamanın gönül dostlarıyla birlikte olmak; ömür sermayesi tükenmeden olgunluğa erişmek için gönül gözü açık her kâmil mürşide başvurmak gerekir:

Ey Hayâlî ömrü zâyi etmeyem dersen eger

Hâli olma devr içinde bir musâhib yârdan (Hayâlî G. 300/5)

Nakd-i 'ömr elde iken kesb-i kemâl eyleyü gör

Mürşid-i kâmil ara her dil-i âgâha yüz ur (Helâkî G. 45/2)

Vefasız ömre aldanarak dünya zahmeti çekilmemelidir, çünkü neticede bütün emekler boşa gitmektedir:

Bî-vefâ 'ömre inanma çekme dünyâ zahmetin

N'oldı andan zâyi' oldı yok yere bunca emek (Üsküblü İshak Çelebi G. 150/4)

SONUÇ

Şiir dilinin en önemli özelliklerinden biri olayları, duygu ve düşünceleri vurgulu, doğrudan değil, bir dönüştürümle bir dolaylama ile anlatmasıdır. Bu dönüştürümü sağlayan araçlardan biri de alışılmamış bağdaştırmalardır. Bir dil imkânı olan bu tür kullanımlarda özellikle soyut kavramlar, somut nesnelere ilişkilendirildiğinden daha geniş tasarımlar ve duygusal etkiler ortaya çıkmaktadır. Klasik Türk edebiyatı şairleri göstergeleri, doğal dildeki kullanımlarının yanı sıra benzetme, teşhis, istiare, telmih gibi çeşitli söz sanatlarından yararlanarak başka kavram ve olgularla ilişkilendirmiş, kendilerine geniş ve zengin bir anlatım alanı açmışlardır.

Dünya hayatında geçirilen zamanın adı olan ömrü, Klasik dönem şairleri çok farklı hayal ve tasarımların etkisiyle çeşitli kavram ve olgularla ilişkilendirmiştir. Ömür, soyut bir kavram olduğu için ömürle ilgili bağdaştırmaların, benzetmelerin daha çok somut kavram ve olgularla yapıldığı görülür. Şairler, insanoğluna bahşedilmiş bir nimet olarak gördükleri ömrü bazı beyitlerde doğrudan doğruya sevgiliyle özdeşleştirmişler ve sevgiliye "ömrüm" diye hitap etmişlerdir. Sevgilinin güzellik unsurlarından saç, uzunluk ilgisi yönüyle çoğu zaman ömürle ilişkilendirilmiştir. Değer yönüne vurgu yapmak için şairler, ömrü genellikle "cevher, meta/sermâye, nakd/nukûd (servet), hâsıl, mahsul, sûk (çarşı), kese, varlık" gibi kıymet ifade eden kavram ve olgularla ilişkilendirmişlerdir. Değerine paha biçilemeyen ömrün, bazen sevgilinin peşinde koşmaktan dolayı boşa geçtiği söylenirken bazen de bütün olumsuz özelliklerine rağmen sevgiliden şikâyet edilmez; âşık, sevgilinin eziyetlerine sabırla katlanır ve onsuz geçirilen ömrün anlamsızlığına vurgu yapar. Bazı beyitlerde de sevgiliye kavuşma arzusunda olan âşıkların, ömrün kısalığından şikâyetçi olduğu görülür.

Ömrün tespit edilen örnek beyitlerde çoğu zaman tabiat ve tabiatla ilgili kavramlarla ilişkilendirildiği görülür. Bahçe, su, gökyüzü ve bunlarla ilişkili unsurlarla yapılan bağdaştırmalarda bu kavramların taşıdığı anlam özellikleri "güzellik, renklilik, tazelik, canlılık, bereket, verimlilik, çabuk solma, kuruma, akıp gitme, süreklilik, mutluluk, büyüme, narinlik, geçicilik, sona erme vb." etkili olmuştur. Ömürle ilişkilendirilen diğer unsurlar başlığında ömrün benzetildiği unsurlar "saray, ev, bina, şehir, çadır, dane, un, mum, kadeh, defter, eser, kitap, sahife, elbise, kumaş, ip, tespih, kafele, ney, ok, kuş, doğan, av, toprak" verilmiştir. Ömrün bu kavramlara benzetilmesinde "yapı, temel, sağlamlık, yıkılma, zenginlik, güzellik, yakıcılık, erime, akıp gitme, ışık, parlaklık, canlılık, geçici olma, dolma, boşalma, bitme, tükenme, yırtılma, zarar görme, koruma, örtme, kıymet, kısalık, kesilmek, zayıflık, bir dizgeden oluşma, hareket etme, boş olma, inleme, çabuk geçme, uçup gitme" gibi ilgiler söz konusu edilmiştir.

Sevgili, memduh ve âşğın kendisi söz konusu edildiğinde ömrün uzunluğu, sağlık ve mutluluk içinde geçmesi için dua edilirken söz konusu rakip ya da düşmanlar olunca ömrün kısa olması istenir. Dinî, tasavvufî ve hakîmâne tarzda yazılmış şiirlerde ise "ömrün aldatici ve geçici olduğuna, gaflete düşülmemesi gerektiğine, makam ve mevkilerin geçici olduğuna, arzuların nihaysiz ömrün ise sınırlı olduğuna, kısa ömürde zorluklara katlanmak gerektiğine ve ömrün Allah dostlarıyla birlikte geçirilmesine" vurgu yapıldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aydemir, Yaşar (2007). *Ravzî Divanı*. Ankara: Birleşik Kitabevi.
- Çetişli, İsmail (2008). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Özerol, Nazmi (2013). *Eğribozlu İzzet Divanı*. Malatya: Serhat Matbaacılık.
- Özerol, Nazmi (2013). *Yenişehirli İzzet Divanı*. Malatya: Serhat Matbaacılık.
- Pala, İskender (2003). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sami, Şemseddin (1986). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Endurun Kitabevi.
- Uçan Eke, Nagehan (2017). *Klasik Türk Edebiyatında Metaforik Üslup*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Maârifet Yayınları.
- Wellek Rene-Warren Austin (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çev. Ahmet Edip Uysal). Ankara KTB Yayınları.

Metin Bankası ve Kültür Bakanlığı e-kitap Projesinde Yer Alan Divanlar:

(<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78354/divanlar.html>), (<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/info>)

Âhî Divanı (hzl. Mustafa Kaçalın).

Ahmed Paşa Divanı (hzl. Ali Nihat Tarlan).

Amrî Divanı (hzl. Mehmet Çavuşoğlu).

Antepli Aynî Divanı (hzl. Mustafa Arslan).

Arpaeminizâde Sâmi Divanı (hzl. Fatma Sabiha Kutlar).

Âşık Çelebi Divanı (hzl. Filiz Kılıç).

Ayıntablî Hâfız Divanı (hzl. Rabia Derya Tuyan).

Aynî Divanı (hzl. Ahmet Mermer).

Azmizâde Haletî Divanı (hzl. Bayram Ali Kaya).

Bâkî Divanı (hzl. Sabahattin Küçük).

Bâlî Divanı (hzl. Betül Sinan).

Behiştî Divanı (hzl. Yaşar Aydemir).

Bursalı İffet Divanı (hzl. Mehmet Arslan).

Çakerî Divanı (hzl. Hatice Aynur).

Erzurumlu Zihnî Divanı (hzl. Muhsin Macit).

Es'ad Efendi Divanı (hzl. Muhammed Nur Doğan).

Fasîhî Divanı (hzl. Haluk Gökalp).

Fatîn divanı (hzl. Mehtap Erdoğan).

Figânî Divanı (hzl. Esmâ Şahin).

Filibeli Vecdî ve Divanı (hzl. Hasan Kavruk-Bahir Selçuk).

Fuzûlî Divanı (hzl. Kenan Akyüz vd.).

Hafîd Divanı (hzl. Hacer Ünal).

Hâlet Efendi (hzl. Çetin Derdiyok).

Handî Divanı (hzl. Ömer Özkan).

Hasan Ziyâî Divanı (hzl. M. Gürgendereli).

Hayâlî Bey Divanı (hzl. Ali Nihat Tarlan).

Hayretî Divanı (hzl. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri).

Helâkî Divanı (hzl. Mehmet Çavuşoğlu-İsa Sarı).

Hikmetî Divanı (hzl. Aysel Eğri).

Kadı Burhaneddin Divanı (hzl. Kaplan Üstüner).

Kâmî Divanı (hzl. Ali Yıldırım).

Karamanlı Nizamî Divanı (hzl. Haluk İpekten).

Lebîb Divanı (hzl. İdris Kadioğlu).

Me'âlî Divanı (hzl. Esmâ Şahin).

Mekkî Divanı (hzl. Gürcan Karapanlı).

- Mesîhî Divanı (hzl. Mine Mengi).
Mezâkî Divanı (hzl. Ahmet Mermer).
Mihri Hatun Divanı (hzl. Mehmet Arslan).
Nev'î Divanı (hzl. Mertol Tulum).
Nakşî Divanı (hzl. Hikmet Atik).
Nevres-i Kadîm Divanı (hzl. Hüseyin Akkaya).
Nigârî Divanı (hzl. Azmi Bilgin).
Rahîmî Divanı (hzl. Ahmet Mermer).
Rezmî Divanı (hzl. Mehmet Gürbüz).
Rüşdî Divanı (hzl. Hatice Ekici).
Sâbir Pârsâ Divanı (hzl. Kâzım Yoldaş).
Selîkî ve Şiirleri (hzl. Ömer Zülfe).
Seyyid Cazim Divanı (hzl. Ahmet Özbek).
Seyyid Nesîmî Divanı (hzl. Hüseyin Ayan).
Sun'î Divanı (hzl. Halil İbrahim Yakar).
Süheyfî Divanı (hzl. Esat Harmancı).
Şeref Hanım Divanı (hzl. Mehmet Arslan).
Şeyhülislâm Yahyâ Divanı (hzl. Hasan Kavruk).
Tokatlı Kânî Divanı (hzl. İlyas Yazar).
Tâcizâde Câfer Çelebi Divanı (hzl. İsmail Erünsal).
Usûlî Divanı (hzl. Mustafa İsen).
Üsküblü İshak Çelebi Divanı (hzl. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri).
Vahyî Divanı (hzl. Hakan Taş).
Vasfî Divanı (hzl. Mehmet Çavuşoğlu).
Yahyâ Bey Divanı (hzl. Mehmet Çavuşoğlu).
Yenişehirli Avnî Divanı (hzl. M. Kayahan Özgül).

Yûnus Emre Divanı (hzl. Mustafa S. Kaçalın).

Yûnus Emre Divanı (hzl. Mustafa Tatçı).

Zâtî Divanı (hzl. Ali Nihat Tarlan).

